

ROSA uitreiking

5 mei 2025

Dames en heren,

Donald Trump is amper 100 dagen aan de slag.

Maar de impact van een autoritair leider op een vrij land is nu al glashelder.

Ik zou een uur kunnen vullen met tal van voorbeelden waar Trump een sloophamer door de rechtsstaat en de democratie haalt.

Maar ik wil er vandaag eentje uitpikken, die misschien te weinig belicht wordt. Een voorbeeld van een kwetsbare vrijheid, die ook bij ons onder druk kan komen te staan.

Sommigen zouden zeggen dat ze vandaag al onder druk staat.

De vrijheid van onderzoek.

De vrijheid van wetenschappers en universiteiten om kennis na te jagen, vrij van politieke druk, en vrij van angst om iets “verkeerds” te ontdekken.

Ik neem jullie even mee terug in de tijd.

Naar het jaar 1514. Een Pruisische wetenschapper, Nicolaas Copernicus, beschreef voor het eerst zijn visie op het heelal. Op dat moment werd algemeen aangenomen dat de zon rond de aarde draaide. Maar Copernicus vermoedde dat het omgekeerd was.

Nu, Copernicus was ook een kanunnik, verbonden aan de katholieke Kerk.

En hij wist maar al te goed dat zijn theorie het hele geloofssysteem van die Kerk op z'n kop zou zetten.

Dus sprak hij alleen maar met enkele zeer dichte vrienden over zijn vermoedens. Hij bleef onderzoek doen, en hij speurde de hemel af naar bewijzen. Maar een publicatie van zijn ideeën, dat zat er niet in.

Omdat hij maar al te goed wist wat er met hem zou gebeuren, mocht hij ermee naar buiten komen.

Hij zou niet de eerste zijn, en zeker ook niet de laatste, die op een letterlijke of figuurlijke brandstapel zou belanden.

De legende wil dat Copernicus pas op zijn sterfbed een eerste versie van zijn gedrukte boek te zien kreeg.

Zelfs de paus kon hem toen geen kwaad meer doen, eens hij in het graf lag.

Het zou duren tot 1612 voor Galileo Galilei staalharde bewijzen kon voorleggen voor de copernicaanse wereldvisie. Geen zinnig mens kon nog ontkennen dat het de aarde is die rond de zon draait.

Maar zinnige mensen waren schaars in de religieuze machtscontext van het Vaticaan. Galileo werd veroordeeld tot levenslang huisarrest en zijn boeken werden verboden door de Kerk.

Pas in 1992, bijna 400 jaar later, sprak paus Johannes Paulus II excuses uit, en zuiverde hij de naam van Galileo.

Waar een totalitaire ideologie het fundament vormt van macht, zijn wetenschappers slachtoffers.

En begrijp me niet verkeerd, de Kerk heeft geen monopolie op het onderdrukken van vrije onderzoekers.

In 1933 viseerde de Duitse nationaalsocialistische arbeiderspartij – toen een nieuwe extreemrechtse formatie – wetenschappelijk onderzoek dat niet in hun ideologische kraam paste.

Ze gingen brutaal te werk. Er waren op dat moment nog geen concentratiekampen en de massale arrestatie- en moordpartijen moesten nog beginnen. Wat ze wél deden, was boekverbrandingen organiseren.

Hun allereerste kampvuur organiseerden ze aan het Instituut voor Seksueel Onderzoek van Magnus Hirschfeld. Die man was pionier in het wetenschappelijk onderzoek naar holebi-, transgender, en interseksthema's.

Op die manier konden ze snel en efficiënt andere wetenschappers in de pas dwingen. Voer enkel onderzoek naar wat van belang is voor de partij. En zijn je resultaten niet ideologisch in lijn met de partij, houd ze dan voor jezelf.

Door de wetenschap in een keurslijf te dwingen, sloegen ze twee vliegen in één klap.

De wetenschap kon gebruikt worden om de ideologie een aura van waarachtigheid te geven. Denk aan frenologie, of de experimenten van dokter Mengele.

En twee, afwijkende visie verdwenen quasi compleet.

In de periode na de oorlog, toen de waanzin waar totalitarisme toe leidt, voor iedereen duidelijk was, hebben we belangrijke beslissingen genomen.

Wetenschappelijke instellingen kregen grondwettelijke bescherming. Vrij onderzoek werd een principe. Financiering werd losgekoppeld van politieke overwegingen.

Wat de waarde daarvan is, daarvoor moeten we maar rondom ons kijken.

Niet alleen zijn we er economisch enorm op vooruit gegaan, dankzij revolutionair en innovatief onderzoek aan onze universiteiten.

Niet alleen heeft de democratisering van ons onderwijs ervoor gezorgd dat er nog nooit zoveel kritisch denkende, goed opgeleide mensen zijn.

Maar ook heeft die vrijheid van onderzoek zóveel mensen een beter leven gegeven.

Denk aan sociaaleconomisch zwakkere mensen, die een goed leven kunnen uitbouwen dankzij de welvaarsstaat, die bedacht werd door economen.

Denk aan etnische minderheden, die gespaard worden van discriminatie of racisme, omdat historici hun verhaal vertellen.

Denk aan mensen met genderdysforie, die dankzij de medische wetenschap zich toch goed kunnen voelen in hun vel.

Universiteiten en wetenschappelijke instellingen zijn zoveel meer dan vergaarbakken van overdraagbare kennis.

Ze zijn motoren van vooruitgang.

Als liberaal, en als mens, ben ik dankbaar voor wat ze hebben betekend voor ons. Beeld je eens in dat de middeleeuwse pausen of twintigste-eeuwse dictators hun zin hadden gekregen. Beeld je eens in hoeveel vermijdbare miserie er nog was geweest in de wereld.

Maar. Ik vertel dit niet als goed nieuwsshow.

Ik vertel dit als waarschuwing.

Want geen enkel recht is ooit verworven.

Zelfs niet het recht op vrij onderzoek.

We beleven opnieuw een tijd waar de anti-wetenschappelijke stemmen aan kracht winnen.

Waar het vrij en kritisch onderzoek altijd een dam heeft opgeworpen tegen extremisme en populisme, wordt die dam vandaag opnieuw her en der doorbroken.

In het Amerika van Trump is een strijd tegen universiteiten ontketend.

Al meer dan elf miljard aan fondsen werd bevroren, omdat het diversiteitsbeleid van de uniefs hem niet aanstaat.

Studenten die deelnemen aan protesten of betogingen worden er zonder pardon of zonder gerechtelijke procedure het land uitgezet. Twijfel er niet aan: dit is willekeur, dit is terreur, dit is dictatoriaal.

Het is een oude autocratische truc: Viktor Orban doet al jaren hetzelfde. Herinner u de Centraal-Europese Universiteit, een kennisinstelling en school in Boedapest, waar democratie en mensenrechten interdisciplinair worden onderzocht.

De campus werd gesloten in 2019 onder politieke druk. De enige, ware reden: de instelling paste niet in het plaatje van de regeringspartij.

En ook hier, in België, zijn er vandaag de dag redenen om waakzaam te zijn.

Er zijn de getuigenissen van professoren die niet langer vrijuit durven spreken, uit angst voor represailles vanuit zowel extreemlinkse als extreemrechtse hoek.

Er zijn de getuigenissen van onderzoekers, die sommige onderzoeksonderwerpen niet langer durven voorleggen, uit angst om financiering te verliezen.

Er zijn zelfs getuigenissen van studenten, die gebuisd worden en als enige feedback te horen krijgen dat hun hypothesen “niet gepast” zijn.

Dit gebeurt, dames en heren, in ons vrije land, as we speak.

We hoeven zelfs niet meer te kijken naar de dictaturen waarvan we weten dat de vrijheid er niet bestaat. Want de onvrijheid sijpelt ook hier door, iedere dag een beetje meer.

De redenen zijn uiteenlopend. Maar politieke stemmingmakerij, heksenjachten op wetenschappers, en de ophitsende polarisering hebben een serieus aandeel.

De waarden van vrijheid en ongebondenheid zijn tijdloos, en universeel. Ze bieden hoop in hopeloze tijden. Ze geven licht in het duister.

Ze zijn het waard om te verdedigen.

Het is één van de redenen waarom ik in de politiek zit.

En het is ook één van de redenen, waarom ik zo vereerd ben om hier voor u te spreken.

Ieder initiatief dat wetenschappelijk onderzoek ondersteunt en bevordert verdient onze steun.

Als ik de genomineerden voor dit jaar bekijk, is het bovendien klaar en duidelijk dat dit stuk voor stuk mensen zijn die een belangrijke bijdrage leveren aan onze samenleving.

Het is onderzoek dat verder gaat dan simplistische oneliners of makkelijke analyses uit buikgevoel. Sommige politici durven die zonden wél al eens te begaan.

Meer zelfs, door met deze prijs ook de aandacht te vestigen op de armoedeproblematiek in onze stad, bewijst u de ware kracht van wetenschappelijk onderzoek.

Namelijk, de emanciperende en geëngageerde kracht.

Armoede is van alle tijden, kent vele gezichten, en nog meer oorzaken.

Ik heb net lang gesproken over de vrijheid, en ook hier geldt: wie in armoede leeft, kent geen vrijheid. Als liberaal voel ik mij dus verplicht om in actie te blijven komen.

De strijd tegen armoede is niet aflatend. Ze moet constant gevoerd worden. En ieder van ons kan – moet, zelfs – haar verantwoordelijkheid daarin opnemen.

Dat doen jullie, hier vandaag.

Onderschat niet welk bijdrage hier geleverd wordt. Wij, in het stadhuis en het parlement, doen ons uiterste best om armoede uit de wereld te helpen.

Maar we kunnen dat niet alleen.

Het is daarom een grote geruststelling om te weten dat jullie hier zijn, om samen de strijd te voeren.

Door wetenschap, burgers, en politici bij elkaar te brengen.

En door de daad bij het woord te voegen.

Uit de grond van mijn hart wil ik jullie daarvoor bedanken.

Vrijheid is een hard bevochten goed. Van financiële vrijheid, over vrijheid van onderzoek, tot onze vrijheid om hier samen te zijn.

Daarom sluit ik af met: doe zo voort.

Ik dank u.

Stephanie D'Hose